DOI: 10.15290/lingdid.2019.23.07

dr hab. Marzanna Karolczuk
Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Filologiczny, Katedra Językoznawstwa Slawistycznego
tel. (85) 745 74 50
e-mail: m.karolczuk@uwb.edu.pl
ORCID ID: https://orcid.org/0000–0003–3457–4910

O ZNAJOMOŚCI POLSKICH I ROSYJSKICH FRAZEOLOGIZMÓW PRZEZ UCZNIÓW POLSKICH SZKÓŁ

ABSTRAKT

Celem artykułu jest podjęcie dyskusji na temat miejsca frazeologii w szkole i poza nią oraz prezentacja wyników analizy testów leksykalno-gramatycznych, w ramach których należało dobrać polskie odpowiedniki do rosyjskich frazeologizmów, a następnie ułożyć zdania z rosyjskimi wyrażeniami. Frazeologizmy stanowią integralną część każdego języka, charakterystyczną dla danej wspólnoty językowej. Ich rozumienie i poprawne stosowanie usprawnia komunikację między przedstawicielami różnych kultur. Za ich pomocą rozmówcy przekazują nie tylko treść, ale również uczucia i emocje. Materiał badawczy stanowią pisemne odpowiedzi uczestników eliminacji okręgowych Olimpiady Języka Rosyjskiego w okręgu podlaskim. Dokonana analiza pokazała, że uczniowie szkół średnich znają i rozumieją frazeologizmy rosyjskie, ale większość młodzieży nie potrafi samodzielnie dobrać polskich ekwiwalentów do rosyjskich konstrukcji językowych.

Słowa kluczowe: frazeologizmy, język rosyjski, język polski, analiza błędu, Olimpiada Języka Rosyjskiego

ABSTRACT

THE KNOWLEDGE OF POLISH AND RUSSIAN PHRASEOLOGISMS AMONG STUDENTS OF POLISH SCHOOLS

The aim of the article is to discuss the place of phraseology at school and outside of it, and to present the results of the analysis of lexical-grammatical tests, in which Polish equivalents to Russian phraseology were to be selected, and then sentences with Russian expressions were to be composed. The knowledge of lexis and the ability to use it in practice is an important element of effective communication in a foreign language. Phraseologisms are an integral part of each language, characteristic of a given linguistic community. Understanding and applying them correctly improves communication among representatives of different cultures. With their help, the interlocutors transmit not only the content, but also feelings and emotions. The research material consists of written answers of the participants

of the regional elimination of the Russian Olympiad in the Podlasie region. The analysis showed that secondary school students know and understand Russian phrases, but most young people cannot choose Polish equivalents for Russian language constructions themselves.

Key words: phraseology, Russian language, Polish language, error analysis, Olympiad of Russian Language

1. Wstęp

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że frazeologizmy, stanowiące dużą część zasobu leksykalnego, są ważnymi treściami dydaktycznymi, które należy uwzględniać w procesie kształcenia językowego, a szczególnie w rozwijaniu kompetencji komunikacyjnej. Zapewniają one prawidłową interakcję między obcokrajowcem a rodzimym użytkownikiem języka[1]. Frazeologizmy są szeroko wykorzystywane w dziełach literackich, często używane i słyszane w mediach[2], np. w prasie, telewizji, Internecie, a także w codziennej komunikacji. Na przykład, w języku rosyjskim w mowie potocznej można usłyszeć takie zwroty, jak *ежу понятно* (mowa o czymś oczywistym, zrozumiałym, prostym), *первый блин комом* (o czymś, co się nie udało w wyniku braku doświadczenia), *от души* (szczerze, od serca). Nie można oczywiście założyć, że komunikacja nie odbędzie się bez znajomości frazeologizmów. Co więcej, „frazeologia bywa obiegowo postrzegana jako pewien naddatek komunikacyjny, który nie jest niezbędny do komunikowania się w języku obcym"[3]. Jest jednak przydatna do „pełniejszej" komunikacji, zrozumienia zarówno tekstu czytanego, jak i słuchanego. Jak zauważa Kamil Szafraniec[4], „zarówno pasywne, jak i aktywne opanowanie tej części leksyki jest istotne w procesie udanej komunikacji". Jest ona używana w celu ubarwienia rzeczywistości, ożywienia języka, skonkretyzowania i zobrazowania wypowiedzi, chęci wyróżnienia się jednostki spośród grupy rozmówców i podkreślenia swojej osobowości, oryginalności, a także w celu rozładowania napięcia między interlokutorami, dzięki żartobliwym modyfikacjom[5].

---

1 J. Olechno-Wasiluk, *Kompetencja frazeologiczna i jej wpływ na kształtowanie kompetencji interkulturowej w nauczaniu języka rosyjskiego jako obcego*, „Acta Polono-Ruthenica" 2014, XIX, s. 244.

2 I. Słaby-Góral, *Moda językowa na frazeologizmy i idiomy w mediach jako „podtekst" glottodydaktyki*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców" 2010, 17, s. 213–222.

3 M. Sułkowska, *Kształcenie tłumaczy w zakresie frazeologii*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad Teorią, Praktyką i Dydaktyką Przekładu" 2013, 8, s. 232.

4 K. Szafraniec, *Nauczanie frazeologizmów w metodzie komunikacyjnej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców" 2013, 20, s. 103.

5 B. Poluszyński, *Jak praktycznie nauczać o polskich i angielskich idiomatyzmach – na przykładzie jed-*

Celem artykułu jest podjęcie dyskusji na temat celowości uwzględniania w kształceniu językowym związków frazeologicznych oraz przedstawienie wyników analizy materiału badawczego ukazującego stopień znajomości polskich i rosyjskich frazeologizmów przez uczestników Olimpiady Języka Rosyjskiego.

2. Funkcjonowanie frazeologizmów w przestrzeni szkolnej i pozaszkolnej

Frazeologizm, utożsamiany często z idiomem, określany jest jako „dwu- lub kilkuwyrazowa ustalona (stała) konstrukcja jęz., której znaczenia nie da się wyprowadzić ze znaczeń i reguł łączenia składających się na nią wyrazów”[6]. Jak zauważa Joanna Szerszunowicz, z punktu widzenia przekładoznawstwa „tak rozumiany idiom jest jednostką przekładową, która może mieć różnorodne – zarówno frazeologiczne, jak i nieidiomatyczne – odpowiedniki w języku docelowym”[7]. W literaturze przedmiotu wymienia się różne techniki translacji jednostek frazeologicznych. Może to być dosłowne tłumaczenie wyrażenia, wykorzystanie idiomu istniejącego w języku przekładu, dobór wyrazu o identycznym lub bardzo zbliżonym znaczeniu do danego frazeologizmu czy też tłumaczenie opisowe[8]. Jednak próba zestawienia czy tłumaczenia wybranych frazeologizmów w dwóch różnych językach może przysparzać osobom uczącym się języka obcego wiele trudności. Często jest to związane z tym, że zrozumienie omawianych tu związków wyrazowych wymaga od tłumacza lub osoby uczącej się języka obcego znajomości kultury i historii danego narodu – użytkownika języka. Co więcej, aby trafnie dobierać ekwiwalenty obcojęzycznych związków frazeologicznych, jednostka powinna mieć wiedzę na temat języka ojczystego, świadomie używać wyrażeń leksykalnych w swoim języku, rozumieć kulturę i historię swojego kraju.

Badania przeprowadzone przez Anetę Urbaniak wśród uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum wykorzystujących polską potoczną frazeologię w celu opisania rzeczywistości i wyrażenia emocji pokazały, że niepoprawne lub

---

nostek leksykalnych zawierających nazwy kolorów, „Języki Obce w Szkole” 2014, 1, s. 28; H. Stypa, *O (nie)przetłumaczalności związków frazeologicznych – polskie ekwiwalenty zerowe frazeologizmów zoonimicznych w języku niemieckim*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad Teorią, Praktyką i Dydaktyką Przekładu” 2007/2008, 3–4, s. 226–227.

6 *Słownik językoznawstwa ogólnego*, K. Polański (red.), Wrocław – Warszawa – Kraków 1999, s. 244.

7 J. Szerszunowicz, *Jednowyrazowe ekwiwalenty obcojęzycznych związków frazeologicznych (na materiale wybranych języków europejskich)*, „Białostockie Archiwum Językowe” 2008, 8, s. 175.

8 M. Laskowski, *Semantische und pragmatische Aspekte der deutschen und polnischen Phraseologie*, Zielona Góra 2003, s. 144; M. Piotrowska, *Learning Translation – Learning the Impossible*, Kraków 2003, s. 80–81.

dosłowne rozumienie frazeologizmów jest przyczyną wielu błędów. Analiza materiału badawczego dodatkowo ujawniła, że naruszenie stałości związków przez uczniów bywa celowa. Młodzi ludzie w procesie komunikacji często rozszerzają wyrażenia o nowe komponenty (np. *znać się jak łyse konie i barany* zamiast *znać się jak łyse konie*) bądź zastępują jeden z nich innym (np. *ciężki orzech do zgryzienia* zamiast *twardy orzech do zgryzienia*). Takie postępowanie, zdaniem badaczki, stanowi rodzaj mody językowej, ma pokazać nietypowość i dynamiczność komunikatu, zilustrować świat młodego człowieka[9].

Modyfikacje frazeologizmów dokonywane przez młodzież szkolną nie powinny dziwić, ponieważ dość powszechnie stosuje się je w środkach masowego przekazu, szczególnie w nagłówkach i ogłoszeniach reklamowych. Zabiegi tego typu widoczne są najczęściej tam, gdzie „od języka wymaga się szczególnej innowacyjności, kreatywności oraz nietypowych, zaskakujących użyć (...)"[10]. Chodzi tu o nowatorskie użycie frazeologizmów tj., z jednej strony, sprowokowanie u adresata pozytywnych reakcji na teksty kultury, które zna, z drugiej – zaskoczenie dowcipną modyfikacją, polegającą na przykład na zmianie jednego słowa. Obrazowo przedstawia to zjawisko hasło reklamy karty kredytowej *Masz świat w zasięgu karty*, które zaczerpnięto z frazeologizmu *mieć coś w zasięgu ręki*[11].

Inne badania pokazują, że problemy leksykalne uczniów uczących się języka obcego dotyczą takich obszarów, jak mały zasób słownictwa receptywnego, niska jakość opanowanego zasobu wyrazów (powierzchowne uczenie się słów), słabo rozwinięte słownictwo produktywne, problemy z przywołaniem słowa z leksykonu mentalnego oraz błędy interferencyjne w użyciu słowa[12]. Hanna Komorowska zaznacza, że „to właśnie braki leksykalne najsilniej uszkadzają, a niekiedy blokują przekaz (...). Blokada komunikacji to najczęściej skutek nieznajomości potrzebnego słownictwa"[13]. Dlatego też eksplicytna praca z obcojęzyczną leksyką w warunkach szkolnych powinna być stałym, starannie zaplanowanym elementem kształcenia i mieć na celu zapobieganie bezrefleksyjnemu transferowi jednostek frazeologicznych z jednego języka do drugiego, zwiększenie zasobu leksykalnego uczniów, rozwijanie świadomości kulturowej poprzez analizowanie podobieństw i różnic stałych konstrukcji w języku ojczystym i obcym oraz ćwiczenie swobodnego wykorzystania ich w sytuacjach

---

9 A. Urbaniak, *Obraz świata ukryty w potocznej frazeologii*, „Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze" 2011, 1 (5), s. 187.

10 K. Szafraniec, *Nauczanie frazeologizmów...*, s. 104.

11 Ibidem.

12 J. Targońska, *Problematyczne obszary pracy nad słownictwem na lekcji języka obcego*, „Języki Obce w Szkole" 2017, 3, s. 6–10.

13 H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2001, s. 115.

komunikacyjnych. Tak więc nabywanie i rozwijanie kompetencji frazeologicznej w języku obcym wymaga nie tylko odpowiedniej znajomości języka obcego i regularnego pogłębiania jej, lecz także ciągłego rozwijania umiejętności posługiwania się językiem ojczystym i permanentnego pogłębiania wiedzy o nim. Jest to ważna i zarazem trudna umiejętność komunikacyjna, powiązana z kompetencją międzykulturową, ponieważ frazeologizmy są „elementami kultury danej wspólnoty językowej i pełnią rolę nośnika stereotypów i symboli", wyrażają emocje oraz postawę nadawcy do sytuacji komunikacyjnej, jednostka za ich pomocą dokonuje wartościowania[14].

3. Znajomość rosyjskich i polskich frazeologizmów przez uczniów szkół średnich – wyniki analizy materiału badawczego

Przedstawione poniżej wyniki przeprowadzonej analizy opierają się na materiale wyekscerpowanym z testów leksykalno-gramatycznych przedłożonych do uzupełnienia podczas eliminacji okręgowych XLIX Olimpiady Języka Rosyjskiego (OJR) w okręgu podlaskim. Olimpiada ma charakter indywidualnych trójstopniowych zawodów o zasięgu ogólnopolskim. Mogą w niej wziąć udział uczniowie liceów ogólnokształcących, techników, branżowych szkół I stopnia oraz, za zgodą komitetów okręgowych, uczniowie szkół podstawowych. Istotną informacją w kontekście wyników przedstawionego poniżej badania jest to, że w OJR mogą uczestniczyć uczniowie polskich szkół. Oznacza to, że do konkursu ma prawo przystąpić (i w rzeczywistości ma to miejsce) młodzież, dla której język rosyjski jest językiem pierwszym/narodowym, czyli nie jest obcym. Ten prestiżowy konkurs językowy daje szerokie uprawnienia zwycięzcom olimpiady. Laureaci i finaliści OJR są zwolnieni między innymi z egzaminu maturalnego z języka rosyjskiego na podstawie zaświadczenia stwierdzającego uzyskanie takiego tytułu. Można zatem oczekiwać, że ich wiedza i umiejętności są dużo wyższe niż przeciętnego ucznia lub że są to osoby językowo uzdolnione. W zawodach I stopnia (szkolnych lub międzyszkolnych) bierze udział młodzież z danego komitetu okręgowego, który spośród najlepszych uczniów wyłania uczestników zawodów II stopnia (eliminacje okręgowe). Skład uczestników zawodów III stopnia ustala Komitet Główny OJR na podstawie wyników zawodów II stopnia[15].

---

14 H. Stypa, *O (nie)przetłumaczalności związków frazeologicznych...*, s. 227.

15 Szczegółowe informacje na temat organizacji OJR znajdują się na oficjalnej stronie organizatora Olimpiady Języka Rosyjskiego: http://www.ir.uw.edu.pl/ojr/.

3.1. Metodologia badania

W roku szkolnym 2017/18 spośród 213 uczniów szkół średnich zgłoszonych do zawodów szkolnych (międzyszkolnych) w okręgu podlaskim w eliminacjach okręgowych wzięło udział 40 uczestników. Zawody II stopnia organizowane są w tym samym terminie w siedzibach 10 komitetów okręgowych i składają się z części pisemnej oraz ustnej. Sprawdzian pisemny polegał na rozwiązaniu testu o charakterze leksykalno-gramatycznym z elementami wiedzy realioznawczej. Jedno z zadań, którego wyniki będą przedmiotem dyskusji w niniejszym artykule, brzmiało: „Do rosyjskich frazeologizmów dobierz ich polskie odpowiedniki, a następnie ułóż zdania z użyciem rosyjskich frazeologizmów. Zdanie powinno zawierać co najmniej pięć dodatkowych wyrazów, nie licząc wyrazów niesamodzielnych, tj. przyimków, spójników, partykuł". Poniżej zostaną zaprezentowane ilościowe i jakościowe wyniki analizy tego zadania.

Jak już wspomniano, w roku szkolnym 2017/18 w zawodach II stopnia w okręgu podlaskim wzięło udział 40 uczniów. Mieli oni samodzielnie dobrać polskie frazeologizmy do następujących rosyjskich zwrotów: 1) прикусить язык, 2) быть на верху блаженства, 3) как сонная муха, 4) мчаться сломая голову, 5) под открытым небом, a następnie użyć rosyjskiego wyrażenia w zdaniu.

Obserwacja rozwiązań zadania w teście przez młodzież miała na celu znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

- Czy uczestnicy OJR znają polskie odpowiedniki rosyjskich frazeologizmów?
- W jaki sposób młodzież dobiera polskie ekwiwalenty rosyjskich frazeologizmów?
- Czy uczniowie rozumieją znaczenie rosyjskich frazeologizmów?

3.2. Wyniki analizy

Analiza odpowiedzi pokazała, że żaden uczeń nie potrafił poprawnie dobrać polskich frazeologizmów do wszystkich pięciu zapisanych w zadaniu rosyjskich fraz, a 12,5% uczestników olimpiady nie podała ani jednej poprawnej odpowiedzi (Wykres 1). Z kolei 20% młodzieży poprawnie dopasowała tylko jeden frazeologizm polski do rosyjskiego. Tyle samo osób nie popełniło błędu w doborze czterech polskich zwrotów do rosyjskich. Dwie poprawne odpowiedzi zapisało 22,5% uczniów. Najwięcej osób (25%) podało trzy poprawne odpowiedzi.

Na 200 wszystkich możliwych odpowiedzi w zadaniu dotyczącym doboru odpowiednich polskich frazeologizmów do rosyjskich 42,5% zawierały błędy różnego typu, a w 13% miejsc do uzupełnienia uczniowie nie zapisali żad-

Wykres 1. Procent uczestników zawodów II stopnia XLIX OJR w okręgu podlaskim, którzy poprawnie dobrali frazeologizmy polskie do rosyjskich

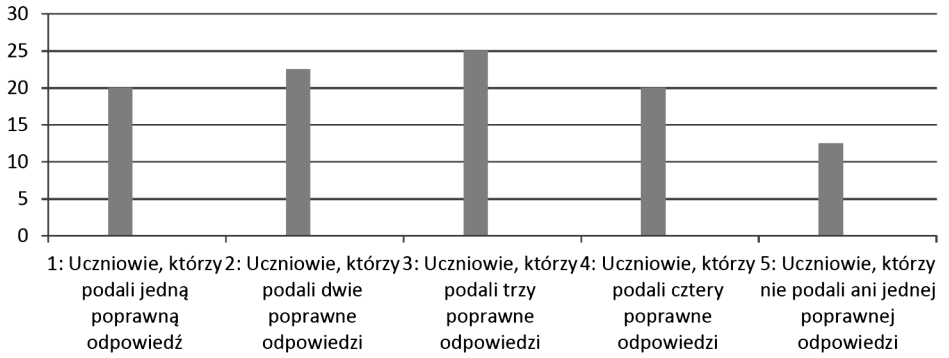

Wykres 2. Procent poprawnych/niepoprawnych odpowiedzi uczniów

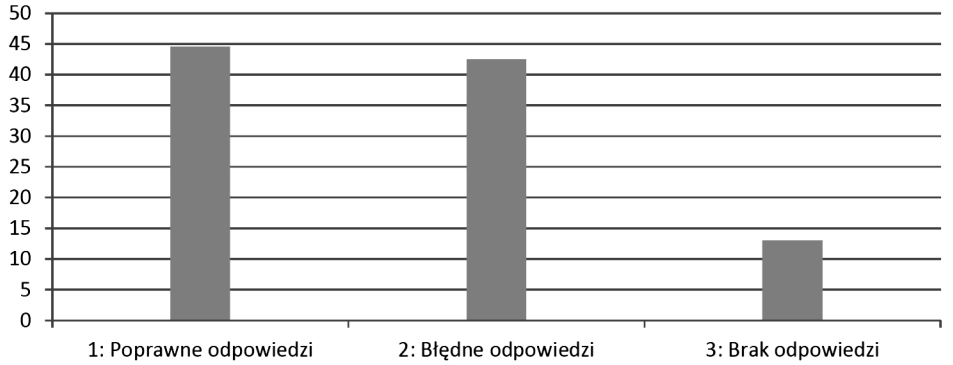

nego rozwiązania (Wykres 2). Trafny dobór polskiego odpowiednika frazeologicznego do rosyjskiego zidentyfikowany został w mniej niż połowie odpowiedzi (44,5%). Na podstawie powyższych danych można wnioskować, że większość odpowiedzi nie była poprawna.

Poniżej przedstawione są wyniki analizy poszczególnych frazeologizmów.

1) ***прикусить язык – ugryźć się w język***

Frazeologizm *прикусить язык* okazał się najbardziej znanym w języku rosyjskim i polskim zwrotem spośród pięciu zaprezentowanych w zadaniu. Aż 80% uczestników eliminacji okręgowych w okręgu podlaskim dobrało poprawny odpowiednik polski, tj. *ugryźć się w język*. Jedna osoba nie podała żadnej odpowiedzi, a 17,5% uczniów popełniło błędy w tym punkcie zadania. Błędy te dotyczyły:

– użycia nieprawidłowej formy gramatycznej jednego z członów wyrażenia, np. „ugryźć się w języku";
– nieprawidłowego doboru całego odpowiednika polskiego, np. „trzymaj język za zębami", „przygryźć wargi";
– niepoprawnego doboru leksykalnego jednego z członów frazy, np. „ukusić język", „zagryźć język", „trzymać język", „przykusnąć język", „skrócić język";
– użycia nieodpowiedniego przyimka „ugryźć się za język".

Wszyscy uczniowie (40), którzy wzięli udział w eliminacjach okręgowych, podjęli próbę zastosowania frazeologizmu *прикусить язык* w zdaniu. Tylko 15% uczniów użyło rosyjskiego wyrażenia w niepoprawnym kontekście (np. „Сегодня утром мой брат, когда быстро говорил, прикусил язык"). Tyle samo osób nie podało poprawnego odpowiednika polskiego do rosyjskiego, ale poprawnie zastosowało rosyjski zwrot w zdaniu (np. „Нужно вовремя уметь прикусить язык, чтобы не поссориться с подругой"). Jak zostało już zauważone, jeden uczeń nie zapisał polskiego frazeologizmu, ale bezbłędnie użył rosyjskiego zwrotu w zdaniu.

2) *быть на верху блаженства – być w siódmym niebie*

Wyrażenie *быть на верху блаженства* sprawiło młodzieży najwięcej trudności. Aż 62,5% uczniów błędnie dobrało frazeologizm polski do rosyjskiego. Porównywalna liczba osób wykonała zadanie poprawnie (20%) i nie podała żadnej odpowiedzi (17,5%). Błędy w dopasowaniu polskiego odpowiednika do rosyjskiego frazeologizmu dotyczyły:

– nieprawidłowego doboru całego odpowiednika polskiego, np. „być na świeczniku", „być na szczycie błogosławieństwa", „być na szczycie", „być na szczycie rozkoszy", „być na szczycie głupoty", „stanąć na szczycie zadania", „szczyt wszystkiego", „być u góry błogosławieństwa", „bujać w obłokach", „osiągnąć szczyt rozkoszy", „być na najwyższym szczeblu; być najważniejszym", „być na górze dostojności", „być w stanie euforii", „być na szczycie sławy", „zaskarbić sobie łaski", „nie bądź święty", „być na świeczniku (na oczach wszystkich)";
– doboru nieprawidłowego odpowiednika polskiego, ale o bliskoznacznym znaczeniu do oryginału, np. „czuć się jak w raju", „być zadowolonym", „na szczycie szczęścia", „znajdować się na szczycie przyjemności";
– użycia nieodpowiedniego przyimka, np. „być na siódmym niebie".

Spośród wszystkich osób (36), które zapisały zdania z wyrażeniem *быть на верху блаженства* – 69% zastosowało poprawny kontekst (np. „Сегодня мальчик был на верху блаженства, потому что он получил подарок от бабушки"). Wśród tych osób były takie, które dobrały nieodpowiednie polskie

wyrażenie (np. „bujać w obłokach") do rosyjskiego, ale poprawnie użyły rosyjskiego frazeologizmu w zdaniu (np. „Это блюдо было настолько вкусное, что все гости были на верху блаженства"), a także takie, które nie podały polskiego odpowiednika, ale poprawnie zapisały zdanie w języku rosyjskim (np. „Мне так понравился массаж, что я был на верху блаженства"). Czterech uczestników olimpiady nie ułożyło zdań z frazą *быть на верху блаженства*, a 31% uczniów, którzy ułożyli zdania, zastosowało niepoprawny kontekst (np. „Хорошие, честные и добрые люди всегда будут на верху блаженства").

3) ***как сонная муха – jak mucha w smole***

Mniej niż połowa uczniów (40%) poprawnie dobrała polski odpowiednik do rosyjskiego wyrażenia *как сонная муха*. Aż 45% młodzieży nie udzieliła dobrej odpowiedzi, a 15% zostawiła puste miejsce w tym punkcie zadania. Zidentyfikowane błędy dotyczyły:

- nieprawidłowego doboru całego odpowiednika polskiego, np. „powolny jak żółw", „jak śpiąca królewna", „brzęczymucha", „być niewyraźnym", „jak senna zjawa";
- niepoprawnego doboru leksykalnego jednego z członów frazy, np. „jak senna mucha", „jak ospała mucha", „być jak senna mucha", „jak mucha we mgle", „jak śpiąca mucha", „mucha senna", „śpiący jak mucha", „jak mucha w rosole".

Wśród uczniów (36), którzy ułożyli zdania z wyrażeniem *как сонная муха* 86% zastosowało poprawny kontekst (np. „Оля убирает свою комнату как сонная муха, она делает это уже четыре часа!"), a 14% nie potrafiło zaproponować poprawnego zdania (np. „Урок был скучный, мы делали очень странные задания, к тому же я была как сонная муха"). Jedynie troje uczniów nie podało odpowiednika polskiego do rosyjskiej frazy, ale zapisało prawidłowe zdania, natomiast 36% podało nieprawidłowy odpowiednik polski, a zastosowało rosyjski frazeologizm w poprawnym kontekście (np. „Я жду его уже двадцать минут, а он идет как сонная муха").

4) ***мчаться сломая голову – pędzić na złamanie karku*** **(*na łeb na szyję*)**

Wyrażenie *мчаться сломая голову* sprawiło tyle samo trudności co frazeologizm *быть на верху блаженства*. Zdecydowana większość młodzieży (62,5%) nietrafnie dobrała polski frazeologizm, 15% nie podała żadnej odpowiedzi, a jedynie 22,5% osób wykonało polecenie poprawnie. Błędy, które pojawiły się w tym punkcie zadania, odnosiły się do takich obszarów, jak:

- użycie nieprawidłowej formy gramatycznej jednego z członów wyrażenia, np. „śpieszyć się złamia kark", „biec złamia";

– nieprawidłowy dobór całego odpowiednika polskiego, np. „biec jak bez głowy", „mieć słomiany zapał", „zawracać komuś głowę", „śpieszyć się", „na zakręt głowy", „mknąć łamiąc kratę", „pędzić niczym wiatr";
– niepoprawny dobór jednego z komponentów frazy, np. „mknąć na łeb na szyję", „biec na złamanie karku", „jak na złamanie karku", „biec na skręcenie karku", „gonić na złamanie karku", „spieszyć się na złamanie karku", „pędzić do połamania karku".

Tylko dwie osoby spośród wszystkich (36), które zapisały zdania z podanym wyrażeniem, nie użyły poprawnie rosyjskiego frazeologizmu. Oznacza to, że 95% uczniów rozumiało znaczenie rosyjskiego wyrażenia, co zostało odzwierciedlone w zaproponowanych przez nich zdaniach. 42% młodzieży błędnie dobrała polski frazeologizm do zwrotu *мчаться сломая голову*, ale dobrze użyła rosyjskiego wyrażenia w zdaniu (np. „Когда я понял, что могу опоздать на автобус, я мчался сломя голову"), natomiast 8% nie podała odpowiednika polskiego, ale bezbłędnie zastosowała rosyjski frazeologizm w zdaniu (np. „Опаздывая на экзамен, Миша мчался сломая голову, не смотря на сфетофоры").

5) *под открытым небом – pod gołym niebem*

Ponad połowa uczestników (60%) eliminacji okręgowych w okręgu podlaskim poprawnie dobrała do frazeologizmu *под открытым небом* jego polski odpowiednik *pod gołym niebem*, 25% zrobiło to błędnie, a 15% zostawiło puste miejsce w tym punkcie testu. Rozpoznane podczas analizy błędy dotyczyły:

– nieprawidłowego doboru całego odpowiednika polskiego, np. „na łonie natury";
– niepoprawnego doboru leksykalnego jednego z członów frazy, np. „pod odkrytym niebem", „pod otwartym niebem";
– opuszczenia jednego członu wyrażenia, np. „pod niebem";
– użycia nieodpowiedniego przyimka, np. „nad gołym niebem".

Jedynie trzy osoby nie podjęły próby ułożenia zdania z wyrażeniem *под открытым небом*. Tylko jedna osoba niepoprawnie zastosowała rosyjski frazeologizm w zadnia („Все мы под открытым небом ходим, как у Бога на ладони"), a wszystkie pozostałe zrobiły to prawidłowo (np. „Летом мы с друзьями ходим в лес и спим под открытым небом"). Mimo że 8% uczestników olimpiady nie podało polskiego odpowiednika do wyrażenia *под открытым небом*, a 11% zrobiło to błędnie, to wszyscy oni prawidłowo użyli rosyjskiego zwrotu w zdaniu (np. „Вчера мы с подругой катались на коньках под открытым небом").

3.3. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy odpowiedzi uczniów można wnioskować, że młodzież wykazała się słabą znajomością polskich frazeologizmów, tj. stałych i utrwalonych konstrukcji językowych. Niespełna połowa wszystkich odpowiedzi zawierała w 100% poprawny dobór polskiego wyrażenia do rosyjskich zwrotów. Uczestnicy olimpiady popełniali błędy różnego typu. Najczęściej nieprawidłowo dobierali cały polski frazeologizm lub jeden z jego komponentów, rzadziej pojawiały się błędy gramatyczne w zapisie jednego z członów wyrażenia. Do błędów sporadycznych należy zakwalifikować użycie nieodpowiedniego przyimka oraz opuszczanie jednego z członów konstrukcji.

Ciekawą (może i zaskakującą) konkluzją jest fakt, że uczniowie rozumieją frazeologizmy rosyjskie, mimo że nie potrafią dobrać ich polskich ekwiwalentów lub robią to błędnie. Zdecydowana większość z nich zaproponowała poprawny, choć nie wolny od błędów gramatycznych i ortograficznych, kontekst użycia rosyjskich zwrotów w zdaniach. Wyniki takie mogą być efektem tego, że w Olimpiadzie Języka Rosyjskiego bierze udział młodzież, dla której język rosyjski nie jest językiem obcym.

4. Podsumowanie

Związki frazeologiczne są wyrażeniami charakterystycznymi dla danego języka i społeczności kulturowej, mocno związanymi z życiem danego społeczeństwa. Skuteczna, szybka komunikacja między ludźmi, szczególnie w języku obcym, wymaga zgłębionej, a nie powierzchownej znajomości języka. Dlatego też praca z frazeologizmami w warunkach zinstytucjonalizowanych powinna uwzględniać podejście kognitywne, ukierunkowane na refleksyjne wskazywanie podobieństw i różnic w języku ojczystym i obcym. Jest to szczególnie ważne w klasach wielokulturowych (wielonarodowościowych), ponieważ ułatwia rozwój kompetencji komunikacyjnej wszystkich uczniów, nie pomijając kompetencji międzykulturowej, która z kolei wpływa na wzajemne zrozumienie. Jak podkreśla K. Szafraniec, omawiane tu wyrażenia mogą „odkrywać niezwykle ciekawe aspekty językowe, kulturowe oraz obyczajowe”[16]. Problemy dotyczące miejsca frazeologii w programach nauczania języków obcych nie znalazły do tej pory jednoznacznego rozwiązania. Nadal istnieje potrzeba prowadzenia badań glottodydaktycznych i językoznawczych, obejmują-

16 K. Szafraniec, *Nauczanie frazeologii...*, s. 109.

cych takie zagadnienia, jak minimum frazeologiczne, metody nauczania, techniki pracy, kontrola wiedzy i umiejętności uczniów, tłumaczenie stałych związków wyrazowych.

Bibliografia

Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2001.

Laskowski M., *Semantische und pragmatische Aspekte der deutschen und polnischen Phraseologie*, Zielona Góra 2003.

Olechno-Wasiluk J., *Kompetencja frazeologiczna i jej wpływ na kształtowanie kompetencji interkulturowej w nauczaniu języka rosyjskiego jako obcego*, „Acta Polono-Ruthenica" 2014, XIX, s. 243–250.

Piotrowska M., *Learning Translation – Learning the Impossible*, Kraków 2003.

Poluszyński B., *Jak praktycznie nauczać o polskich i angielskich idiomatyzmach – na przykładzie jednostek leksykalnych zawierających nazwy kolorów*, „Języki Obce w Szkole" 2014, 1, s. 26–31.

Słaby-Góral I., *Moda językowa na frazeologizmy i idiomy w mediach jako „podtekst" glottodydaktyki*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców" 2010, 17, s. 213–222.

Słownik językoznawstwa ogólnego, K. Polański (red.), Wrocław – Warszawa – Kraków 1999.

Sułkowska M., *Kształcenie tłumaczy w zakresie frazeologii*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad Teorią, Praktyką i Dydaktyką Przekładu" 2013, 8, s. 227–237.

Stypa H., *O (nie)przetłumaczalności związków frazeologicznych – polskie ekwiwalenty zerowe frazeologizmów zoonimicznych w języku niemieckim*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad Teorią, Praktyką i Dydaktyką Przekładu" 2007/2008, 3–4, s. 225–237.

Szafraniec K., *Nauczanie frazeologizmów w metodzie komunikacyjnej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców" 2013, 20, s. 103–110.

Szerszunowicz J., *Jednowyrazowe ekwiwalenty obcojęzycznych związków frazeologicznych (na materiale wybranych języków europejskich)*, „Białostockie Archiwum Językowe" 2008, 8, s. 175–191.

Targońska J., *Problematyczne obszary pracy nad słownictwem na lekcji języka obcego*, „Języki Obce w Szkole" 2017, 3, s. 4–13.

Urbaniak A., *Obraz świata ukryty w potocznej frazeologii*, „Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze" 2011, 1 (5), s. 185–190.